

6. Zakon UkraYini "Pro Derzhavnu prikordonnu sluzhbu UkraYini" : # 1777-XII // VIdomosti VerhovnoYi Radi UkraYini. – 2003. – # 27. – S. 208.

S.A.Mul. Psychological peculiarities of professional activity of officers of operating subdivision. *The practical implementation to the operational activity of border unit's operational functions is entrusted to officers of the state-border operational activities.*

Thus, the operational-search activity of border officer is a system of overt and covert search, intelligence and counterintelligence activities implemented using operational and operational-technical means.

The relevance of personal responsibility is due to the fact that today there are around operational officer a lot of negative factors and conditions that lead to the involvement of military units in the border illegal activities.

The tasks which assigned to operational staff require their constant improvement, continuous development of their personality in every sphere of life ranging from simple domestic issues to recent developments in world politics.

Professional mobility is provides effectiveness of professional officers search operations units and determined unconventional, creative thinking and imagination. Only under such conditions the operative officers are able to provide various options for the task, giving them adequate assessment of critically reflect upon issues and provide reasoned solutions.

An operative, being apart from the group, has to decide the responsible official task in a complex environment that requires it operational decision-making. And if in this situation the force of discipline, in such circumstances, he is able to conquer the personal interest of duty. Border guards require the ability to manage themselves, their desires and skills to act strictly according to the requirements of the statutes and regulations.

The importance of operational component of Border Guard Service is determined by the system of internal border guard officer in solving the operational activities.

Key words: *intelligence activities, officer, subdivision, destruction, characteristics.*

Отримано: 11.01.2015 р.

УДК 159.9:34

Г.Ю. Одинцова

МЕТОДОЛОГІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ПОВЕДІНКОВИХ УСТАНОВОК, ЩО ДЕТЕРМІНУЮТЬ ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ ЮРИСТА

Г.Ю. Одинцова. Методологія та результати емпіричного дослідження характеристик поведінкових установок, що детермінують особливості креативності юриста. У статті аналізується експериментальне дослідження психологічних детермінант формування готовності до креативного мислення юриста. Описується методологія емпіричного дослідження характеристик поведінкових установок, що детермінують індивіду-

альні особливості професійної креативності юриста. Порівнюються результати усереднених профілів студентів юридичного та психологічного факультетів. Визначено якості особистості юриста, впливаючи на які можна досягти розвитку креативного потенціалу.

Ключові слова: креативне мислення, комплексний підхід, установка, готовність, детермінанти креативності, особистість юриста, психологічний портрет юриста.

Г.Ю. Одинцова. Методология и результаты эмпирического исследования характеристик поведенческих установок, детерминирующих особенности креативности юриста. В статье анализируется экспериментальное исследование психологических детерминант формирования готовности к креативному мышлению юриста. Описывается методология эмпирического исследования характеристик поведенческих установок, детерминирующих индивидуальные особенности профессиональной креативности юриста. Сравняются результаты усредненных профилей студентов юридического и психологического факультетов. Определены качества личности юриста, воздействуя на которые можно достичь развития креативного потенциала.

Ключевые слова: креативное мышление, комплексный подход, установка, готовность, детерминанты креативности, личность юриста, психологический портрет юриста.

Постановка проблеми. Формування правової держави, суттєві зміни суспільно-економічних відносин у країні, потреба суспільства у суттєвому покращенні діяльності державно-правових структур та правоохоронних органів – такими є зараз першочергові завдання наукових досліджень та практичної реалізації кадрової політики в системі правозастосовної діяльності держави. Актуальним є питання формування професійного ядра фахівців юридичної сфери. Саме юристи забезпечують ефективний правовий захист громадян, який потрібен у цей складний для країни час. Кваліфікований юрист зможе забезпечити втілення законності у всіх галузях суспільного існування держави. Робота юриста часто пов'язана із динамічними та непередбачуваними обставинами, що вимагають від нього пластичності інтелекту, підвищеної розумової діяльності та готовності до нового.

Стратегічним напрямком розвитку підготовки юристів є активізація індивідуально-психологічних ресурсів, що визначають формування та розвиток комплексу професійно-значущих якостей. Перш за все, це пов'язане з пошуком резервів підвищення ефективності формування психологічної готовності до реалізації основних видів юридичної діяльності [1]. Таким чином, зважаючи на нешаблонність юридичних ситуацій та правових колізій, креативність є визначальною детермінантою ефективного процесу реалізації правозастосовної практики юриста, а відтак, провідним напрямом підготовки майбутнього фахівця юриста є розкриття та активізація його творчого потенціалу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема емпіричного дослідження креативності має досить тривалу історію, ще починаючи з робіт Дж. Гілфорда та Е. Торренса. Для визначення дивергентної продуктивності Дж. Гілфордом та його співробітниками були розроблені тести програми дослідження здібностей (ARP). Також варто зазначити, що ці тести мали дуже низький коефіцієнт кореляції із оцінками, які ставили експерти. Це спричинено тим, що дивергентність, оригінальність, гнучкість та інші особливості творчого мислення трактуються абстрактно і не мають відношення до реального змісту та складу цього мислення [3]. У подальшому Е. Торренс модифікував діагностичний інструментарій та запропонував власну методику діагностики креативності [15].

У вітчизняній психології інтенсивні дослідження творчого потенціалу також активізувалися у 60-х роках ХХ століття. Зокрема, у 1960 році вперше вийшла книга Я.О. Пономарьова "Психологія творчого мислення" [10], в якій представлено експериментальний аналіз психологічних моделей наукової творчості. Центральним постало питання про психологічний механізм вирішення творчої задачі. Зазвичай такі питання знаходять відповіді у творчості винахідників та вчених. Але, як відомо, безпосередньо творчу діяльність неможливо експериментально дослідити. Але можливо змоделювати умови творчої задачі і, що важливіше, умови творчої діяльності.

Досліджуваним пропонувалися задачі, які можна було вирішити тільки за допомогою "підказок". Проблема вирішення полягає у відповідному перетворенні "підказки". І відповідно, закономірності цього перетворення є закономірностями психологічного механізму вирішення творчої задачі.

Проведення експерименту дозволило виявити певні закономірності:

1) найбільш сприятливі умови для вирішення творчої задачі виникають тоді, коли досліджуваний діє в ситуації стимулюючої задачі та вичерпує неадекватні прийоми вирішення, але ще не досягає тієї стадії, на якій згасає пошукова домінанта;

2) оптимальні умови вирішення виникають тоді, коли безпосередній зміст прямого (усвідомлюваного) продукту дії є мінімальним у ситуації, що виникла;

3) простота задачі сприяє її вирішенню [10].

Отже, аналіз проведений Я.О. Пономарьовим показав, що хід вирішення пізнавальних задач не можна цілком зводити до психічного процесу, і що пізнавальну задачу не варто ототожнювати із мисленевою. Пізнавальна задача може співпадати із мисленевою лише при надто обмеженому об'ємі пізнавальної задачі. Але такий збіг має місце тільки в певних випадках і не є обов'язковим.

Пізніше, у 70-х роках ХХ століття, Д.Б. Богдаєнська запропонувала інший спосіб дослідження креативності [2]. Автором розроблена

методика "креативного поля" для дослідження творчого потенціалу особистості. За допомогою цієї методики автор отримала результати, що підтверджують наявність тісного взаємозв'язку між інтелектуальною активністю як комплексною характеристикою креативності особистості та загальними розумовими здібностями.

За допомогою методу роботи в "креативному полі" автор отримав можливість спостерігати як мислить досліджуваний. Застосувавши даний метод Д.Б. Богоявленська виділила три основні рівні інтелектуальної активності: репродуктивний; евристичний; креативний [2].

Варто зазначити, що на теперішній час найбільшого поширення набула саме методика Е. Торренса, яку ми і використовували в якості базової при організації дослідження креативності юристів.

Метою нашого дослідження було виявлення суб'єктивного змісту психологічних механізмів, що визначають готовність юриста до активного використання творчого потенціалу при розв'язанні пізнавальних завдань професійної діяльності. Мета дослідження обумовлена потребами формування висококваліфікованих правників, здатних до творчого мислення при виконанні покладених на них професійних функцій.

План експериментального дослідження включав наступні заходи:

1. Проведення констатуючого етапу дослідження.
2. Проведення формуючого експерименту:
  - а) формування експериментальної та контрольної груп формуючого етапу дослідження;
  - б) проведення первинної діагностики;
  - в) організація та проведення тренінгу;
  - г) проведення підсумкової діагностики.
3. Інтерпретація результатів дослідження.

Дослідження тривало протягом з 2010-2013 рр. Загальна кількість усіх досліджуваних складала 496 осіб. Увесь хід емпіричного вивчення, відповідно до мети та завдань, було поділено на такі етапи:

1. Пошуково-орієнтовний. На цьому етапі з метою апробації припущень, що впливають із аналізу літературних першоджерел, перевірки найбільш важливих авторських припущень, нами було проведене вивчення досвідчених юристів та майбутніх юристів на предмет з'ясування ролі пізнавальної діяльності у структурі професійної діяльності правника, а також механізмів готовності активації креативності при вирішенні мисленевих завдань. Для цього було проведене експертне опитування 152 юристів зі стажем професійної діяльності понад 3 роки. Про результати цього експрес-опитування йшлося у першому розділі при аналізі провідних форм юридичної діяльності.

У дослідженні були поставлені та вирішувались такі емпіричні завдання:

- виявити особистісні риси, що визначають особливості прояву креативного потенціалу юриста;
- визначити схильність юристів до різних форм прояву креативності;
- визначити специфіку прояву установочних реакцій як внутрішніх механізмів, що визначають особливості активації творчого потенціалу при розв'язанні пізнавальних завдань;
- описати специфіку психологічних установок реагування на фрустрації, якими виступають проблемні ситуації у пізнавальній сфері особистості, що зумовлюють необхідність активації творчого потенціалу.

Для кожного завдання було підібрано інструментарій дослідження.

2. Етап формування вибірки та проведення констатувального експерименту. Емпіричний етап дослідження проводився зі студентами юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ як майбутніх фахівців правничої спеціалізації, у яких чітко відстежується під час навчання схильність до нестандартного творчого мислення, і які ще не відчули деструктивних проявів консерватизму внаслідок професійної деформації. Окрім того, для подальшого формувального експерименту ми мали сприятливі умови його проведення саме зі студентами під час занять та самостійної роботи в процесі навчання.

Вибірка формувалася із студентів 2-4 курсів юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ, адже на першому курсі майбутні юристи ще не відчули занурення у юридичну діяльність, знаходячись на первинному етапі адаптації до навчання. А студенти третіх та четвертих курсів вже поступово починають занурюватися у юридичну діяльність, працюючи за сумісництвом помічниками фахівців юристів у різних сферах права.

Загалом у вибірку увійшли 266 осіб (159 жіночої та 107 чоловічої статі). Окрім того, для порівняння особливостей прояву креативності у майбутніх юристів, нами на констатуючому етапі дослідження була сформована контрольна група із 180 студентів психологічного факультету. Таким чином, сукупна кількість обстежених складає 446 осіб.

Ретельність та "чистота" проведеного дослідження забезпечило відповідність сформованої вибірки необхідним критеріям [4; 5; 7]. Відтак, операціональна валідність визначалась відповідністю експериментального методу гіпотезі; внутрішня була зумовлена можливістю екстраполяції результатів, одержаних в процесі дослідження експериментальної вибірки на кожного її представника. В свою чергу, репрезентативність визначалась відповідністю досліджуваних рис експериментальної групи рисам, притаманним усій генеральній сукупності майбутніх юристів,

у яких креативний потенціал знаходиться ще на стадії формування. Адже, відносно них, ми, на основі одержаних на констатуючому етапі експерименту даних, маємо провести відповідний формуючий експеримент. Кількість членів основної вибірки (266 осіб) відповідала вимозі, згідно з якою мінімальна досліджувана група повинна становити не менш, ніж 30 осіб [5].

Через ненадійність суто тестових опитувальників нами при відборі експериментальної групи використовувались наступні методи:

1. Експертна оцінка студентів викладачами.

2. Результати особистої бесіди, поєднаної зі спостереженням на предмет виявлення ознак нестандартного творчого мислення.

Після підбору експериментальної групи, учасники якої повною мірою продемонстрували наявність гнучкості мислення, нами було проведене експериментальне дослідження за сукупністю багатofакторних психодіагностичних методик спрямованих на вивчення всіх аспектів особистості майбутнього юриста. Через складність такого поліфакторного дослідження та тривалість діагностичних процедур, дане дослідження з кожною групою студентів проводилося в кілька етапів протягом 2-4 зустрічей у формі соціально-психологічної роботи. Впродовж всього часу проводилися бесіди та спостереження.

3. Етап проведення формуючого експерименту. Після первинного тестування, нами з загальної кількості обстежених була сформована експериментальна група у кількості 100 осіб. Ця група пройшла повний курс тренінгових занять, спрямованих на формування креативного потенціалу юриста. Друга група у кількості 65 осіб не проходила тренінгової програми формування професійно-значущих якостей, а проходила звичайне навчання у традиційній формі за стандартною програмою.

Перед нами стояло завдання відстежити динаміку змін в обох групах за провідними детермінантами креативності для визначення ефективності впровадження інтенсивних тренінгових технологій у професійну підготовку юристів у закладах МВС України.

Після проведення у повному обсязі авторського навчально-розвивального "Тренінгу формування креативного потенціалу юриста" зі студентами з числа експериментальної групи, нами було здійснене повторне їхнє дослідження. Ретест проводився за всіма правилами психодіагностичного обстеження із використанням тих самих методик. Опис його результатів наводиться нами у третьому розділі дисертації.

4. Етап обробки та аналізу даних. Етап обробки та аналізу даних включав аналітичні процедури. Для проведення дослідження використовувались наступні методи:

- опитування щодо суб'єктивних переживань (у т. ч. фрустрації) при необхідності пошуку нестандартних шляхів розв'язання актуальних пізнавальних завдань;

- аналіз результатів психодіагностичного опитування;
- методи математико-статистичної обробки даних.

Для проведення емпіричного дослідження була складена батарея методик, яка включає:

- 1) поліфакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла;
- 2) тест креативності Е. Торренса для визначення схильності до різних форм прояву креативності [12];
- 3) метод фіксації установки за Д.М. Узнадзе та метод вербальної установки З.І. Ходжави для визначення специфіки прояву установочних реакцій як внутрішніх механізмів, що визначають особливості активації творчого потенціалу при розв'язанні пізнавальних завдань [9; 13; 14];
- 4) проективну методику малюнкової фрустрації С. Розенцвейга для діагностики специфіки психологічних установок реагування на фрустрації, якими виступають проблемні ситуації у пізнавальній сфері особистості, що зумовлюють необхідність активації творчого потенціалу [11].

Обрані нами методи, окрім відносно простої процедури проведення та обробки даних, мають перевагу в тому, що більшість з них й раніше досить широко використовувались для психологічного вивчення інших категорій фахівців, що дозволяє бути впевненим у їхній надійності.

За допомогою цих методів нами були одержані наступні параметри: перший рівень – творчий потенціал професійного мислення майбутнього юриста. Другий рівень характеризується сукупністю стійких якостей, що сформувалися в процесі соціалізації та проявляються як у вигляді типових реакцій та дій, так і свідомої діяльності. Третій рівень стосується особливостей формування та актуалізації установочної готовності до активації креативного потенціалу при розв'язанні пізнавальних завдань.

Для статистичної обробки отриманих результатів нами було використано низку математичних методів. На підставі первинної обробки результатів психологічного обстеження працівників органів внутрішніх справ склалися аналітичні таблиці та матриці даних. Далі отримані дані піддавалися методам статистичного аналізу.

Отже, при доборі діагностичних методів ми взяли за основу набір методик, в основу якого покладений комплексний підхід, що дозволив успішно дослідити не тільки феноменологію креативного мислення юриста, але й дав зрозуміти його механізми, детермінанти і змістовно-особистісні характеристики [6; 8]. Одержані первісні дані оброблялись за стандартними програмами варіаційної статистики з обрахуванням середніх значень, кореляційного та факторного аналізу. Після проведення експерименту і збору даних були підраховані початкові (вихідні)

результати, на основі яких зроблений груповий аналіз усередненого профілю представників досліджуваного контингенту майбутніх юристів.

Проведений аналіз отриманих результатів дав можливість з'ясувати, що показник рівності у тесті вербальної установки, який безпосередньо корелює з високими показниками креативності, виступає визначальним фактором для опису провідних особистісних детермінант за методикою "16 особистісних факторів" Р. Кеттелла.

Розгляд кореляційних зв'язків будемо наводити, починаючи з факторів, що мають більш виражені кореляції і закінчуючи менш значущими.

Отже, найбільш виражений кореляційний зв'язок між показником рівності у тесті вербальної установки спостерігається з:

- фактором Н за методикою Р. Кеттелла (-0,1304) – що означає стриманість, строге дотримання правил, швидке реагування на небезпеку, делікатність, уважність відносно інших;

- фактором І за методикою Р. Кеттелла (-0,1034) – що виявляє самовпевненість, практичність та логічність у діях, стабільність, постійність;

- фактором L за методикою Р. Кеттелла (-0,1028) – довірливість, терпимість, добре працює в колективі;

- фактором F2 за методикою Р. Кеттелла (-0,0893) – що означає стриманість, інтравертованість;

- фактором С за методикою Р. Кеттелла (0,0833) – що виявляє домінування, впевненість у собі, здатність до управління ситуацією, працездатний;

- фактором О за методикою Р. Кеттелла (-0,0821) – що означає тривожність;

- фактором F3 за методикою Р. Кеттелла (0,08) – схильність помічати тонкощі життя, стабільність, врівноваженість.

Показник "Образна креативність" (Ток) визначається сукупністю таких особистісних якостей як підозрілість, обережність у діях (L 0,1147); висока тривожність, зумовлена почуттям підвищеної відповідальності щодо дотримання вимог законодавства та кодексів (F1 0,099); прямолінійність, комунікабельність, відстоювання власних професійних інтересів (N - 0,0966); зібраність, енергійність, підвищена мотивація, активність, не зважаючи на втому через безпосередню зацікавленість у вирішенні питання, яке він юридично забезпечує (Q4 0,0959); критичність, аналітичність мислення, що зумовлена необхідністю інтерпретувати кожен конкретну ситуацію в межах правової норми (Q1 0,0915).

Аналіз одержаних в ході експериментального вивчення результатів дозволив описати психологічний портрет юриста, який володіє високим креативним потенціалом: сильне відчуття обов'язку, висока нормативність, зорієнтованість на норми закону, догматичність, висока самооцінка, сильний характер, домінантність, честолюбство, лідерські якості, енергійність,

підвищена мотивація, активованість, наполегливість, поміркована чутливість, емоційна лабільність, емотивність, комунікативність, соціабельність, соціальна контактність, соціальна сміливість, обережність, самоконтроль, зорієнтованість на факти, а не на думку інших, надмірна обережність, недовірливість, обачливість, тривожність, неспокій, критичність, аналітичність, проникливість, скрупульозність, багата уява, прагматичність.

Разом із тим, виявлені провідні зв'язки дозволяють визначити якості особистості юриста, впливаючи на які можна досягнути розвитку креативного мислення при розв'язанні пізнавальних завдань професійної діяльності. Перш за все необхідно розгальмувати здатність до оригінальності та швидкості креативних реакцій загалом, і у сфері вербальних проявів, зокрема, адже юридична діяльність оперує, у першу чергу, саме вербальною інформацією. Цьому сприятиме розвиток прямолінійності, природності, безпосередності, розкутості на фоні збільшення енергійності, мотивованості та активності.

Висновки. Провівши аналіз, можна констатувати, що узагальнені профілі за методикою Р. Кеттелла у юристів та психологів відрізняються. Юристи є стриманими та розсудливими, на відміну від психологів, які виявляють імпульсивність, енергійність та динамічність. Другою суттєвою відмінністю є те, що юристи виявилися більш практичними та реалістичними в порівнянні із психологами, яким властива стійкість, емпатія, співчуття та розуміння інших людей. У юристів можна констатувати певну нестійкість в інтересах та лабільність, натомість у психологів спостерігається більша емоційна зрілість та працездатність. Проте юристи є менш емоційні та більш уважні, строго оцінюючи інших, хоча є більш тривожними та вразливими в порівнянні із групою психологів.

У майбутніх юристів, на жаль, ми не спостерігаємо наявності поведінки у проблемній ситуації, яка б визначала пошук нових нестандартних творчих рішень, адже така поведінка виникає при поєднанні інтрапунітвності із типом реакції на розв'язання проблеми.

З вищенаведеного випливає нагальна необхідність перегляду програми професійно-психологічної підготовки майбутніх юристів у бік посилення практичної складової, спрямованої на розвиток професійно значущих якостей юриста загалом і, зокрема, креативного потенціалу мислення. Ця проблема впевнено може бути екстрапольована на всі навчальні заклади України, в яких готують майбутніх юристів, адже, як відомо, у навчальних програмах даного фахового напрямку спостерігається суттєвий брак професійно зорієнтованих дисциплін. Також це дозволяє у подальшому розробити програму психологічного тренінгу формування креативного потенціалу юриста, яка може бути використана для вдосконалення професійно-психологічної підготовки юристів у вищих навчальних закладах України.

Список використаних джерел

1. Андросюк В.Г. Професійна психологія в органах внутрішніх справ: загальна частина: курс лекцій / В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Г.О.Юхновець, В.С.Медведев. – К. : НАВСУ, 1995. – 111 с.
2. Богоявленская Д.Б. О важности метода "креативного поля" // Проблемы психологической диагностики. Теория и практика. – Таллин, 1977. – С. 67-82.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта // Психология мышления / Дж. Гилфорд. – М. : Прогресс, 1965. – 525 с.
4. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента : учебное пособие ; пер. с англ. / Р. Готтсданкер. – М. : Московский ун-т, 1982. – 464 с.
5. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология : учебное пособие / В.Н. Дружинин. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 256 с.
6. Карпенко В.В. Комплексний підхід – основа емпіричного психологічного дослідження творчого мислення юриста / В.В. Карпенко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : збірник наукових праць / [головний редактор В.Л. Ортинський]. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 2. – 232 с.
7. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях ; пер. с англ. / Д. Кэмпбелл. – М. : Прогресс, 1980. – 391 с.
8. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості / В.О. Моляко // Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. члена кореспондента АПН України Н.В. Чепелевої. – К. : Нора-Прінт, 2002. – Вип. 22. – 350 с.
9. Норакидзе В.Г. Методы исследования установок как бессознательного психического / В.Г. Норакидзе // Бессознательное: природа, функции, методы исследования. – Тбилиси, 1978. – Т. III. – С. 611-621.
10. Пономарев Я.А. Психология творческого мышления / Я.А. Пономарев. – М., 1960. – 352 с.
11. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие / [ред.-сост. Д.Я. Райгородский]. – Самара : ИД "БАХРАХ-М", 2008. – 672 с.
12. Туник Е.Е. Диагностика креативности. Тест Е. Торренса. Адаптированный вариант / Е.Е. Туник. – СПб. : Речь, 2006. – 176 с.
13. Узнадзе Д.Н. Психология установки / Д.Н. Узнадзе. – СПб. : Питер, 2001. – 416 с.
14. Ходжава З.И. Устойчивость и фазовый характер установки в действии навыка чтения // Психология / З.И. Ходжава. – Тбилиси, 1975. – Т. III. – 143 с.
15. Torrance, E.P. Torrance Tests of Creative Thinking / E.P. Torrance. – Scholastic Testing Service, Inc., 1974.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Androsjuk V.G. Profesijna psihologija v organah vnutrishnih sprav: zagal'na chastyna: kurs lekcij / V.G. Androsjuk, L.I. Kazmirenko, G.O. Juhnovec', V.S. Medvedjev. – K. : NAVSU, 1995. – 111 s.
2. Bogojavlenskaja D.B. O vazhnosti metoda "kreatyvnoho polja" // Problemy psihologicheskoi dyagnostyky. Teoryja y praktyka. – Tallyn, 1977. – S. 67-82.
3. Gylford Dzh. Try storony yntellekta // Psihologija myshlenija / Dzh. Gylford. – M. : Progress, 1965. – 525 s.
4. Gottsdanker R. Osnovy psihologicheskogo eksperymenta : uchebnoe posobyje ; per. s angl. / R. Gottsdanker. – M. : Moskovskij un-t, 1982. – 464 s.
5. Druzhynyn V.N. Eksperymental'naja psihologija : uchebnoe posobyje / V.N. Druzhynyn. – M. : YNFRA-M, 1997. – 256 s.
6. Karpenko V.V. Kompleksnyj pidhid – osnova empirychnoho psihologichnogo doslidzhennja tvorchoho myslennja jurysta / V.V. Karpenko // Naukovyj visnyk L'viv's'koho derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav. Serija psihologichna : zbirnyk naukovyh prac' / [golovnyj redaktor V.L. Ortyns'kyj]. – L'viv : L'vDUVS, 2009. – Vyp. 2. – 232 s.
7. Kempbell D. Modely eksperymentov v socyal'noj psihologyy y prykladnyh yssledovanyjah ; per. s angl. / D. Kempbell. – M. : Progress, 1980. – 391 s.
8. Moljako V.O. Psihologichna teorija tvorchosti / V.O. Moljako // Naukovi zapysky Instytutu psihologii' im. G.S. Kostjuka APN Ukrai'ny / za red. chlena korespondenta APN Ukrai'ny N.V. Chepeljevoi'. – K. : Nora-Print, 2002. – Vyp. 22. – 350 s.
9. Norakydze V.G. Metody yssledovannja ustanovky kak bessoznatel'nogo psyhicheskogo / V.G. Norakydze // Bessoznatel'noe: pryroda, funkcyu, metody yssledovanyja. – Tbyl'sy, 1978. – T. III. – S. 611-621.
10. Ponomarev Ja.A. Psihologija tvorcheskoho myshlenija / Ja.A. Ponomarev. – M., 1960. – 352 s.
11. Praktycheskaja psihodyagnostyka. Metodyky y testy : uchebnoe posobyje / [red.-sost. D.Ja. Rajgorodskij]. – Samara : YD "BAHRAH-M", 2008. – 672 s.
12. Tunyk E.E. Dyagnostyka kreatyvnostry. Test E. Torrensa. Adaptirovannyj varyant / E.E. Tunyk. – SPb. : Rech', 2006. – 176 s.
13. Uznadze D.N. Psihologija ustanovky / D.N. Uznadze. – SPb. : Pyter, 2001. – 416 s.
14. Hodzhava Z.Y. Ustojchyvost' y fazovyj harakter ustanovky v dejstvyi navyka chtenija // Psihologija / Z.Y. Hodzhava. – Tbyl'sy, 1975. – T. III. – 143 s.
15. Torrance, E.P. Torrance Tests of Creative Thinking / E.R. Torrance. – Scholastic Testing Service, Inc., 1974.

H. Odyntsova. Methodology and empirical results of characteristics of behavioral attitudes that determine features of lawyers creativity. Creativity is a defining determinant of effective implementation process of lawyer's enforcement practice. Thus, the leading direction of training the future lawyer is opening and activation of his creative potential.

The scientific article analyzes the experimental investigation of psychological determinant of readiness for lawyer's creative thinking. Methodology and empirical results of characteristics of behavioral attitudes that determine features of lawyers creativity are describe. The averaged profiles results of students of the law and psychological faculty are compared. Found that the profiles of lawyers and psychologists are differ. Lawyers are reticent and prudent in contrast to psychologists who show impulsiveness, energy and dynamic. Another important difference is that lawyers were more practical and realistic in comparison with psychologists, which have stability, empathy, compassion and understanding of others. There are volatility in the interests, lability, anxiety in lawyers. Psychologists instead have a greater emotional maturity and working capacity. However, lawyers are less emotional, attentive, assess people strictly, more anxious and vulnerable from the group of psychologists. Unfortunately we found absence of behavior in problem situations which stimulates the search for new innovative creative solutions in lawyers. Observed greater rigidity of existing settings and greater duration of getting rid of them in lawyers. Unlike psychologists who have more flexible ways of responding to the problem situation. It was found that the level of creativity of future lawyers is insufficient. An increased urgency of introduction the psychological measures of creative potential in the lawyers training system is substantiated.

Key words: creative thinking, integrated approach, set, attitude, availability, determinants of creativity, lawyer's identity, lawyer psychological profile.

Отримано: 26.01.2015 р.

УДК 316.356.2

Л.М. Омельченко

РІВНІ ГОТОВНОСТІ МОЛОДИХ СІМЕЙ ДО КОНСТРУКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Л.М. Омельченко. Рівні готовності молодих сімей до конструктивного вирішення конфліктів. Статтю присвячено висвітленню проблеми готовності молододі сім'ї до конструктивного вирішення конфліктів. Зазначене явище розглядається як складне базатокмпонентне утворення особистості, що виявляється в здатності молодого подружжя конструктивно вирішувати конфліктні ситуації та прогнозувати можливу появу суперечностей у процесі співжиття. Обгрунтовано компоненти готовності молодого подружжя до конструктивного подолання конфліктів. Описано найвищий, високий, середній, низький і найнижчий рівні сформованості готовності молододі сім'ї до конструктивного вирішення конфліктів. Важливе значення готовності до подолання конфліктів полягає в набутті подружжям позитивного досвіду вирішення конфліктної ситуації.